

А.М. Ткаченко
академік АЕН України

О.Л. Резніков
м. Запоріжжя

ОЦІНКА РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Більшість вітчизняних та зарубіжних розробок методик оцінки рівня економічної безпеки присвячено проблемам забезпечення економічної безпеки регіону та держави, а питанням безпеки підприємств приділяється значно менше уваги. Серед проблем теоретичного забезпечення економічної безпеки підприємств можна назвати відсутність загальноприйнятої методики комплексної оцінки економічної безпеки підприємства (далі — ЕБП) з урахуванням усіх критеріїв, відсутність визнаних вітчизняних методик оцінки рівня певних складових ЕБП, адже зарубіжні методики не завжди

можна адекватно використовувати в умовах України, також серйозною проблемою є непевність у визначенні складу оціночних критеріїв економічної безпеки, їх градації та інтерпретації.

В процесі вивчення та аналізу наукових публікацій було визначено, що усі запропоновані методики визначення ЕБП можна розділити на дві великі групи: ті, що пропонують оцінювати рівень економічної безпеки в цілому по підприємству, переважно з використанням евристичних, тобто експертних методів, або використовувати однакові показники для всіх складових ЕБП, та

ті, що пропонують окремо розглядати певні складові ЕБП, а потім інтегрувати та зводити оціночні показники до кінцевого, остаточного значення.

В методиках першої групи рівень економічної безпеки переважно пропонується розраховувати на основі певних експертних оцінок. Фактично за такої оцінки рівня ЕБП закладається основа стратегічного планування, рівень ЕБП є одним з найважливіших показників інвестиційної привабливості та надійності підприємства. Розглянемо запропоновані методики детальніше.

Отже, на думку проф. Покропивного С.Ф. оцінка рівня економічної безпеки підприємства визначається на підставі розрахунку сукупного критерію (або інтегрального показника) через знаходження та підсумовування окремих функціональних критеріїв, які обчислюються за допомогою порівняння можливої величини шкоди (збитків) підприємству та суми витрат на реалізацію заходів, пов'язаних з попередженням цієї шкоди (збитку).

Покропивний вважає, що серед типових функціональних складових ЕБП слід виокремити фінансову, інтелектуальну, кадрову, техніко-технологічну, політико-правову, інформаційну, екологічну та силову складові. Сукупний критерій економічної безпеки (КЕБ) будь-якого суб'єкта господарювання можна визначити за формулою [1, с 469]:

$$K_{EB} = \sum_{i=1}^n k_i \cdot d_i \quad (1)$$

де k_i — величина окремого критерію за i -ою функціональною складовою;

d_i — питома вага значущості i -ої функціональної складової (розраховується експертним методом на основі вивчення досвіду багатьох підприємств);

n — число функціональних складових економічної безпеки підприємства.

Значення окремих функціональних критеріїв визначаються на основі співвідношення:

$$k_i = \frac{CZ_i}{Z_i}, \quad (2)$$

де CZ_i — сукупний збитків за i -ою функціональною складовою ЕБП, гр.од.;

Z_i — сумарні витрати на реалізацію заходів щодо попередження збитку за i -ою функціональною складовою ЕБП, гр.од.

Оцінка рівня економічної безпеки здійснюється, якщо це можливо, разом з порівнянням розрахункових значень K_{EB} з величинами цього показника по аналогічних підприємствах.

Д. Ковальов та І. Плетнікова для оцінки рівня економічної безпеки підприємства (P_{EBP}) пропонують використовувати функціональну залежність [3, с 137]:

$$P_{EBP} = a_1 \cdot f(x_1) + a_2 \cdot f(x_2) + \dots + a_n \cdot f(x_n) \quad (3)$$

де x_1, x_2, x_n — показники діяльності підприємства;

$f(x_1), f(x_2), f(x_n)$ — локальні функції залежності рівня економічної безпеки від відповідних показників діяльності підприємства;

a_1, a_2, a_i — коефіцієнти, що відображають значущість кожного показника забезпечення ЕБП, $U_{a_i} = 1$.

Перевагою цього методу є простота інтерпретації отриманих результатів оцінки. Для визначення рівня ЕБП пропонується використовувати такі показники діяльності підприємства як прибутковість, ліквідність, фінансова стійкість та інші. Однак, у розглянутих методах оцінки рівня ЕБП спеціалісти визначають низку вагомих недоліків:

1) відсутність рекомендацій щодо формування системи оціночних показників;

2) невизначеність розподілу пріоритетності (вагомості) складових для підприємств різних форм господарювання та галузевого призначення;

3) відсутність рангової шкали загальних і частинних критеріїв;

4) можливість використання тільки за наявності кількісних оцінок збитку, пов'язаного з впливом загроз, а також величини втрат, необхідних для його усунення (або відповідних загальних функцій залежності рівня ЕБП від показників діяльності);

5) для оцінки загального рівня ЕБП пропонується використовувати лінійну функцію, що не завжди відповідає динаміці аналізованих процесів.

До першої групи розглянутих методик також можна віднести праці Шлемка В.Т., в яких пропонується проводити узагальнюючу оцінку економічної безпеки підприємства на підставі зіставлення значень індикаторів — граничних (тобто критичних і нормальних) та фактичних. У якості індикаторів рівня ЕБП можуть виступати значення показників, які нормуються на основі фактичних і нормативних значень [3, с 138]:

$$x_i = \left(\frac{P_{if}}{P_{in}} \right)^b, \quad (4)$$

де P_{if}, P_{in} — відповідно фактичні та нормативні значення i -ого показника;

b — показник ступеня (для показників типу «мінімум» дорівнює 1, для показників ступеню «максимум» дорівнює -1).

При цьому показники, що відповідають максимальному значенню найкращих показників, називаються стимуляторами, а показники, що відповідають мінімальному значенню, — дестимуляторами. Основою порівняння можуть слугувати рекомендовані (нормативні) значення по групах підприємств, що зумовлені розташуванням підприємства в певному промисловому регіоні. Еталонами також можуть слугувати деякі іноземні держави, такі як Польща, Германия, Франція та Великобританія.

Оцінка рівня економічної безпеки проводиться графічним методом, що дозволяє виділити зону нормально-го рівня безпеки, зону критичного рівня та передкризову зону. Критичні значення вихідних показників визначаються виходячи з умови мінімально припустимого рівня безпеки, подолання якого означало б перехід підприємства в економічно небезпечну зону. Відповідно до фактичних значень показників і величини їхнього відхилення від граничних значень стан підприємства відносно економічної безпеки можна охарактеризувати як:

— нормальний, коли індикатори ЕБП знаходяться в межах граничних значень;

— передкризовий, коли перевищуються граничні значення хоча б одного з індикаторів;

Характеристика рівнів ЕБП

Рівень ЕБП	Показник рівня ЕБП	Характеристика стану підприємства
Підтримуючий	До 0,05	Нестійкість економічної безпеки. Підприємство знаходиться на межі економічної безпеки, бо при незначному зниженні прибутку може її втратити
Мінімальний	0,06-0,10	Підприємство знаходиться в економічній безпеці й спроможне в найближчі 1-2 роки її підтримати
Дуже низький	0,11-0,19	Обсяг інвестиційної підтримки умов, що забезпечують ЕБП, дозволяє зберегти ринкову позицію в поточному періоді, ставить її під загрозу в найближчій перспективі
Низький	0,2-0,29	Обсяг інвестиційної підтримки умов, що забезпечують ЕБП, дозволяє зберегти ринкову позицію в поточному періоді та у найближчі 1-2 роки в перспективі
Середній	0,3 - 0,49	Обсяг інвестиційної підтримки умов, що забезпечують ЕБП, дозволяє зберегти ринкову позицію в поточному періоді та у середній перспективі (2-4 роки), а також закласти фундамент для формування конкурентних
Високий	0,5-0,7	Інвестиційна підтримка умов, що забезпечують ЕБП, здійснюється з урахуванням основних вимог ринку, що дозволяє зберегти стратегічні позиції на ринку та мати істотні переваги
Дуже високий	Вище за 0,7	Інвестиційна підтримка умов, що забезпечують ЕБП, здійснюється з урахуванням практично усіх вимог ринку, що дозволяє підприємству мати значні стратегічні переваги та стати лідером на ринку чи в галузі

— кризовий, коли граничні значення більшості основних індикаторів перевищуються;

— критичний, коли перевищуються граничні значення всіх показників — як основних, так і другорядних.

Серед переваг розглянутого методу можна назвати такі:

1) графічна інтерпретація результатів оцінки краще сприймається;

2) методика дає змогу проаналізувати не лише фактичний стан підприємства, а і демонструє той стан безпеки, до якого треба прямувати;

3) існує можливість аналізу різнорідних факторів що визначають стан підприємства і тенденції його розвитку.

Поряд із низкою переваг розглянута методика не дає будь-яких рекомендацій, пов'язаних з вибором оціночних коефіцієнтів, а також формуванням нормативних діапазонів показників економічної безпеки. Саме рівень точності індикаторів і є основною проблемою, бо зараз відсутня загальноприйнята методична база визначення індикаторів, що враховували б особливості діяльності підприємства через його галузеву приналежність, форму власності, структуру капіталу та існуючий організаційно-технічний рівень. В результаті при недостатньо точному визначенні індикаторів, сам рівень економічної безпеки може бути неправильно утлумачений. Така помилка може в свою чергу призвести до неадекватних управлінських рішень в галузі економічної безпеки.

До першої групи методик оцінки ЕБП також можна віднести розробку Козаченко Г.В. та Пономарьова В.П. Ці економісти зазначають, що для оцінки рівня ЕБП потрібно використовувати співвідношення величини бруто-інвестицій підприємства та величини інвестиційних ресурсів, необхідних для підтримки умов, що забезпечують економічну безпеку [2, с 165]:

$$P_{EB} = \frac{BI^t}{I_{EB}^t}, \quad (5)$$

де BI^t — бруто-інвестиції підприємства в році t , гр. од.; I_{EB}^t — інвестиції підприємства в році t , необхідні для забезпечення його економічної безпеки, гр. од.

Чим ближче величина співвідношення до одиниці, тим вище рівень економічної безпеки. Пропонується виділити певні рівні ЕБП задля якісної інтерпретації кількісних показників (табл. 1) [2, с. 171–172].

Розглянута методика концентрується в основному на аналізі конкурентних переваг підприємства та не дозволяє провести діагностику загроз, що виникають у сфері виробництва, фінансування, відносин праці тощо. Також проблемою є коректне визначення величини потрібних для забезпечення ЕБП інвестицій, адже чітких рекомендацій та методичної бази не існує.

В процесі дослідження було виявлено, що більш чітко та обґрунтовано оцінка рівня ЕБП розглянута у методиках другої групи. Отже, професор Ілляшенко С.Н. пропонує оцінку економічної безпеки підприємства за її складовими, він зробив спробу звести в єдиний комплекс методики їх оцінки. Розглянемо складові економічної безпеки:

1) фінансова складова ЕБП, що характеризує фінансову забезпеченість підприємства. Оцінку фінансової безпеки підприємства пропонується проводити на основі

аналізу його фінансової стійкості, тобто визначення ступеню достатності власних чи позичених оборотних засобів для виконання виробничо-збутової діяльності. При цьому оціночними показниками будуть наступні [4, с 13]:

$\pm E_B$ — надлишок (+) чи нестача (-) власних оборотних коштів, необхідних для формування запасів та покриття витрат на господарську діяльність підприємства;

$\pm E_K$ — надлишок (+) чи нестача (-) власних оборотних коштів, а також середньострокових та довгострокових кредитів та інших позик;

$\pm E_Z$ — надлишок (+) чи нестача (-) загальної величини оборотних засобів.

Ці показники визначаються виходячи з даних фінансової звітності та відповідають показникам забезпеченості запасів та витрат джерелами їх формування та розраховуються за формулами:

$$\pm E_B = E - Z, \quad (6)$$

де E — сума власних оборотних коштів підприємства, гр. од.;

Z — сума запасів та витрат підприємства, гр. од.

$$\pm E_K = (E + K_{CD}) - Z, \quad (7)$$

де K_{CD} — середньострокові та довгострокові кредити та позики підприємства, гр. од.

$$\pm E_K = (E + K_{CD} + K_K) - Z, \quad (8)$$

де K_K — короткострокові кредити та позики підприємства, гр. од.

Розглядаючи діяльність підприємства за певний період, аналітики визначають оціночні показники, які можуть приймати різні значення. В залежності від цих значень можна виділити п'ять зон фінансової стійкості або п'ять зон ризику економічної безпеки підприємства з точки зору її фінансової складової:

а) абсолютна фінансові стійкість та абсолютна безпека — це ситуація, коли підприємству повністю достатньо власних оборотних коштів для нормального та продуктивного функціонування. З огляду на це положення оціночні показники мають приймати наступні значення:

$$\pm E_{\theta} \geq 0, \pm E_{\kappa} \geq 0, \pm E_{\zeta} \geq 0 \quad (9)$$

В сучасних умовах господарювання подібна ситуація неможлива, тому що повна відмова від позикових та кредитних ресурсів призводить до недоотримання прибутків, гальмування розвитку та прогресування підприємства. Отже, можна зробити висновок, що жодне з промислових підприємств в Україні не знаходиться в зоні повної економічної безпеки.

б) зона нормальної фінансової стійкості та нормальний рівень безпеки — це ситуація, коли підприємство використовує практично лише власні оборотні кошти для формування запасів та забезпечення витрат діяльності. При цьому оціночні показники мають значення:

$$\pm E_{\theta} \approx 0, \pm E_{\kappa} \geq 0, \pm E_{\zeta} \geq 0 \quad (10)$$

в) зона нестійкого фінансового становища та нестабільного рівня безпеки -це ситуація, коли підприємству недостатньо власних оборотних коштів для забезпечення нормального функціонування, тому воно має потребу у використанні середньострокових та довгострокових позикових коштів:

$$\pm E_{\theta} < 0, \pm E_{\kappa} \geq 0, \pm E_{\zeta} \geq 0 \quad (11)$$

г) зона критичного фінансового стану та критичного рівня безпеки -ситуація коли підприємство для фінансування своєї діяльності використовує крім середньострокових та довгострокових, ще й короткострокові позики. При цьому оціночні показники мають значення:

$$\pm E_{\theta} < 0, \pm E_{\kappa} < 0, \pm E_{\zeta} \geq 0 \quad (12)$$

г) зона критичного фінансового стану та кризового рівня безпеки — ситуація коли підприємство не в змозі забезпечити фінансування своєї діяльності ані власними, ані запозиченими коштами, тобто підприємство знаходиться на межі банкрутства:

$$\pm E_{\theta} < 0, \pm E_{\kappa} < 0, \pm E_{\zeta} < 0 \quad (13)$$

2) ринкова складова. За методикою Ілляшенко С.Н. пропонується аналіз ринкової складової економічної безпеки на основі оцінки ступеня відповідності внутрішніх можливостей розвитку підприємства зовнішнім факторам, що складаються у ринковому середовищі. Аналогічно з методиками SWOT-аналізу фактори зовнішнього середовища поділяють на можливості та загрози, а внутрішнього — на сильні та слабкі сторони діяльності підприємства [4, с. 14].

Вплив кожного з факторів на ринкову безпеку підприємства має бути оцінений експертами за допомогою коефіцієнтів впевненості за шкалою від -1 до +1. Значення коефіцієнтів висловлюють ступінь впевненості експертів у тому, що вплив окремого фактора збільшує або зменшує ринкову безпеку підприємства. У якості експертів можуть виступати керівники та провідні фахівці підприємства. Отримані в результаті аналізу оцінки послідовно комбінують, тобто до підсумкової оцінки двох факторів (наприклад, K_1 та K_2) додають значення наступного. При цьому в розрахунках потрібно керуватися наступними правилами:

Висновок про стан ринкової безпеки підприємства можна зробити виходячи з порівняння отриманої інтегральної оцінки з таблицею прийняття рішень [4, с. 14].

Оцінка рівня ринкової безпеки

Значення інтегральної оцінки	Висновок про рівень ринкової безпеки
$K_0 < -0,8$	Кризовий стан
$-0,8 < K_0 < -0,6$	Критичний рівень безпеки
$-0,6 < K_0 < -0,3$	Передкризовий стан
$-0,3 < K_0 < +0,3$	Ситуація невизначеності
$+0,3 < K_0 < +0,6$	Нестійкий стан
$+0,6 < K_0 < +0,8$	Нормальний рівень безпеки
$K_0 > +0,8$	Абсолютна безпека

3) інтерфейсна складова. Рівень інтерфейсної складової тобто надійності контрагентів підприємства також оцінюють експертним методом. Оцінка надійності економічних контрагентів підприємства, таких як поставщики, торгові та збутові посередники, інвестори, споживачі, проводиться за допомогою комплексу критеріїв, як-от імідж, досвід роботи, фінансовий стан, обов'язковість виконання контрактів, тенденції розвитку, економічний потенціал тощо. Оцінки можна проставляти за допомогою цифрових відміток (наприклад «1»). Усі виставлені оцінки після проведення комплексного аналізу всіх контрагентів потрібно перерахувати у відносні кількісні величини. Ця операція проводиться за формулою [4, с. 15]:

$$O_{ij} = \frac{O_i}{O_{\max}} \quad (14)$$

де O_{ij} — відносна оцінка j -ого контрагента по i -ому критерію;

O_i — бальна оцінка j -ого контрагента по i -ому критерію;

O_{\max} — максимально можлива оцінка;

j — кількість контрагентів підприємства;

i — кількість оціночних критеріїв оцінки надійності контрагентів.

Сукупну оцінку надійності j -ого контрагента виконують за формулою:

$$H_j = \sum_{i=1}^n O_{ij} \cdot Z_{ij}, \quad (15)$$

де Z_{ij} — значущість i -ого критерію для оцінки j -ого контрагента.

Комплексну оцінку надійності всіх контрагентів підприємства ($H_{заг}$) можна розраховувати як середньоарифметичну або середньозважену між H_j . В залежності від її значення можна виділити наступні рівні інтерфейсної безпеки підприємства:

- абсолютна безпека ($H_{заг} = 1$);
- нормальна безпека ($0,75 \leq H_{заг} < 1$);
- нестабільне положення ($0,50 \leq H_{заг} < 0,75$);
- критичний стан ($0,25 \leq H_{заг} < 0,50$);
- кризовий стан ($0,00 \leq H_{заг} < 0,25$).

4) інтелектуальна складова. Рівень інтелектуальної безпеки підприємства можна розрахувати за допомогою наступних коефіцієнтів [4, с. 15]:

— плинність робітників високої кваліфікації — розраховується як відношення кількості робітників, яких було звільнено або які звільнились за власним бажанням до загальної кількості робітників певної кваліфікації;

— питома вага інженерно-технічних та наукових робітників — розраховується як відношення їх кількості до загальної кількості робітників;

— показник винахідницької (раціоналізаторської) активності — визначається як відношення кількості винаходів (раціональних пропозицій, ноу-хау тощо) до кількості робітників або саме до кількості інженерно-технічних робітників;

— показник освітнього рівня — можна розрахувати як відношення кількості осіб, що мають вищу освіту (або спеціальну освіту) у відповідності до профілю діяльності підприємства до загальної кількості працівників та інші показники.

Після розрахунку значення всіх показників зводять до інтегрального показника за формулою:

$$P_i = \sum_{i=1}^n (1 - \delta_i) \cdot B_i, \quad (16)$$

де n — кількість показників;

B_i — питома вага i -ого показника;

δ_i — відносна оцінка i -ого показника, яка розрахо-

ується як $\frac{P_i}{P_{\max}}$, якщо більше значення показника є

більш бажаним (наприклад, показник винахідницької

активності), або $\frac{P_{\max}}{P_i}$, якщо менше значення показ-

ника є кращим (наприклад, показник плинності кадрів);

P_i — значення i -ого показника;

P_{\max} — найбільше значення показника або коефіцієнта за весь аналізований період (або серед порівнюваних підприємств);

P_{\min} — найменше значення показника або коефіцієнта за весь аналізований період (або серед порівнюваних підприємств).

Далі розраховують середнє значення інтегрального показника для підприємства за декілька років (або для кількох розглянутих підприємств). Висновок про рівень економічної інтелектуальної безпеки можна зробити, порівнюючи фактичні значення показників з їх середнім значенням. Якщо значення інтегрального показника для аналізованого підприємства менше за середнє значення, то така ситуація свідчить про те, що рівень інтелектуальної безпеки на підприємстві вище за середнє, якщо ж інтегральний показник більше за отримане середнє значення, то рівень інтелектуальної безпеки на підприємстві нижче за середній.

Аналогічно розглянутій методиці розраховуються показники для інших складових ЕБП, як-от кадрової (використовуючи коефіцієнти загальної плинності кадрів по підприємству, визначення середнього віку працюючих на підприємстві, загального кваліфікаційного рівня, суміщення посад та виконуваних обов'язків тощо), технологічної (рівень прогресивності технологій, рівень прогресивності продукції, рівень технологічного потенціалу тощо), правової (співвідношення втрат підприємства внаслідок порушення правових норм та загального розміру втрат, яким юридична служба змогла запобігти), екологічної (рівень викидів в атмосферу,

грунти тощо), інформаційної (коефіцієнт повноти інформації, коефіцієнт точності інформації, коефіцієнт протирічності інформації), силової (аналіз імовірності загроз підприємству, тобто фізичного та морального впливу на окремих осіб, особливо керівництво та провідних спеціалістів, несанкціонований доступ на територію підприємства та інше) складових.

Рівень економічної безпеки підприємства в цілому пропонується проводити в послідовності [4, с. 18]:

1) приведення рівнів складових ЕБП до відносних оцінок (O_i) за формулою:

$$O_i = \frac{1}{N_i} \cdot n_i, \quad (17)$$

де N_i — кількість рівнів i -ої складової економічної безпеки;

n_i — номер розрахованого рівня безпеки i -ої складової, від найнесприятливішого включно.

2) визначення значущості кожної з складових ЕБП — експертним методом;

3) розрахунок інтегральної оцінки рівня ЕБП як середньозваженої оцінок її складових.

Розглянута методика є найбільш обґрунтованою та надає найбільшу кількість рекомендацій з визначення критеріїв ЕБП та їх інтерпретації. В цій методиці подаються основи формування системи оціночних показників на підприємстві, визначені локальні показники для оцінки рівня певних складових ЕБП та представлена методика оцінки інтегрального рівня економічної безпеки на підприємстві. Теоретико-методичні основи оцінки ЕБП та її складових можуть бути рекомендовані для практичного застосування на підприємствах. В той же час подібна оцінка є однією з найбільш трудомістких та вимагає найбільшої кількості релевантної інформації, оцінку рівня ЕБП за таким методом рекомендується проводити раз на рік. Для експрес-оцінки поточного рівня ЕБП можна використовувати різноманітні методичні прийоми, наприклад, Кракос Ю.Б. та Серик Н.І. вважають, що рівень ЕБП потрібно розглядати за різними сторонами діяльності підприємства, Євдокимов Ф.І. пропонує оцінювати досягнутий рівня ЕБП за бальними оцінками та загальним рейтингом тощо.

Ключові показники досягнутого рівня економічної безпеки підприємства для його експрес-оцінки доцільно згрупувати за наступними сферами діяльності або певними секторами: фінансова безпека, безпека відносин праці, виробнича безпека та безпека збуту. Кожний з показників, що розглядається, пропонується оцінювати з огляду на те, чи є він стимулятором (відповідає максимальному значенню найкращих показників), чи дестимулятором (відповідає мінімальному значенню) для діяльності підприємства (табл. 3).

Отримані в результаті розрахунків ключові показники пропонується порівняти з нормативними даними, які представлені в таблиці 4.

За результатами дослідження різних методик оцінки рівня ЕБП можна зробити наступні висновки:

— оцінка рівня економічної безпеки на підприємстві повинна враховувати стратегічні цілі та задачі підприємства, його галузеву та виробничу специфіку;

Ключові показники оцінки рівня ЕБП

Коефіцієнт зносу основних засобів	дестимулятор	$K_3 = \frac{\text{Накопичений знос}}{\text{Первісна вартість основних фондів}}$
Рентабельність виробництва продукції	стимулятор	$R_{\text{прод}} = \frac{\text{Валовий прибуток}}{\text{Собівартість реалізованої продукції}} \cdot 100\%$
Якість продукції	стимулятор	Q - ступінь відповідності продукції встановленим стандартам чи технічним умовам, що задовольняють потреби при найменших затратах, тобто кількісно виражає здатність виробу виконувати задані функції
Сектор: Безпека збуту		
Індекс обсягів реалізованої продукції	стимулятор	$I_{\text{пр}} = \frac{\text{Реалізовано продукція в звітному періоді}}{\text{Реалізовано продукції в попередньому періоді}}$
Рентабельність продажів	стимулятор	$R_{\text{продажів}} = \frac{\text{Валовий прибуток}}{\text{Чистий виторг}} \cdot 100\%$
Індекс цін на продукцію	дестимулятор	$I_{\text{ц}} = \frac{\text{Ціна на продукцію}}{\text{Ринкова ціна на продукцію}}$
Коефіцієнт стійкого економічного росту	стимулятор	$K_{\text{СЕР}} = \frac{\text{Чистий прибуток - Виплачені дивіденди}}{\text{Середньорічна вартість власного капіталу}}$
Коефіцієнт зносу основних засобів	дестимулятор	$K_3 = \frac{\text{Накопичений знос}}{\text{Первісна вартість основних фондів}}$
Рентабельність виробництва продукції	стимулятор	$R_{\text{прод}} = \frac{\text{Валовий прибуток}}{\text{Собівартість реалізованої продукції}} \cdot 100\%$
Якість продукції	стимулятор	Q — ступінь відповідності продукції встановленим стандартам чи технічним умовам, що задовольняють потреби при найменших затратах, тобто кількісно виражає здатність виробу виконувати задані функції
Сектор: Безпека збуту		
Індекс обсягів реалізованої продукції	стимулятор	$I_{\text{пр}} = \frac{\text{Реалізовано продукція в звітному періоді}}{\text{Реалізовано продукції в попередньому періоді}}$
Рентабельність продажів	стимулятор	$R_{\text{продажів}} = \frac{\text{Валовий прибуток}}{\text{Чистий виторг}} \cdot 100\%$
Індекс цін на продукцію	дестимулятор	$I_{\text{ц}} = \frac{\text{Ціна на продукцію}}{\text{Ринкова ціна на продукцію}}$
Коефіцієнт стійкого економічного росту	стимулятор	$K_{\text{СЕР}} = \frac{\text{Чистий прибуток - Виплачені дивіденди}}{\text{Середньорічна вартість власного капіталу}}$

— при оцінці рівня ЕБП найбільш доцільним та виправданим є використання методик оцінки загального рівня за її складовими, проблемою є визначення пріоритетності відповідних оціночних показників та трудомісткість проведеного та інтерпретації результатів оцінки;

— для експрес-оцінки існуючого рівня ЕБП доцільно використовувати ряд найважливіших показників, які відображають результати діяльності всіх підрозділів підприємства, адже в сучасних підприємствах переба-

Оцінка рівня ЕБП за ключовими показниками

Сектор	Підприємство знаходиться в небезпеці	Нейтральна оцінка положення підприємства	Підприємство знаходиться в економічній безпеці
Фінанси	$K_{\text{авт}} \in (\infty; 0,5]$ та $K_{\text{авт}} \in [0,7; \infty)$	$K_{\text{авт}} \in [1; 1,8)$	$K_{\text{авт}} \in [0,5; 0,7]$
	$K_{\text{пл}} < 1$	$K_{\text{пл}} \in [1; 1,8)$	$K_{\text{пл}} \in [1,8; 2]$
	$K_{\text{фл}}$ мультиплікує позитивний чи негативний ефект, до якого призводить відповідна зміна диференціалу фінансового левериджу. При додатному значенні диференціалу збільшення $K_{\text{фл}}$ призведе до ще більшого приросту рентабельності власного капіталу, а при від'ємному - до ще більшого зменшення рентабельності власного капіталу.		
	$K_{\text{маніж}} \leq 0,2$	$K_{\text{маніж}} \in [0,2; 0,5)$	$K_{\text{маніж}} \geq 0,5$
	$R_{\text{акт}} \leq 0\%$	$R_{\text{акт}} \in [0\%; 9\%]$	$R_{\text{акт}} > 9\%$
	$R_{\text{ВК}} \leq 0\%$	$R_{\text{ВК}} \in [0\%; 8\%]$	$R_{\text{ВК}} > 8\%$
Відносини праці	$P_k > 20\%$	$P_k \in (5\%; 20\%]$	$P_k \approx 5\%$
	$K_{\text{ст}} \leq 75\%$	$K_{\text{ст}} \in [75\%; 90\%]$	$K_{\text{ст}} \geq 90\%$
	$R_{\text{перс}} \leq 0$	$R_{\text{перс}}$ - низьке значення, що не збільшується в динаміці	$R_{\text{перс}}$ - зростання показника в динаміці
	$3/P_{\text{сер}}$ в динаміці зменшується	В динаміці показник практично не змінюється	Спостерігається зростання показника $3/P_{\text{сер}}$ в динаміці
	$K_{\text{ср}} > 25\%$	$K_{\text{ср}} 20\%$	$K_{\text{ср}} \in [20\%; 25\%]$
	Сектор	Підприємство знаходиться в небезпеці	Нейтральна оцінка положення підприємства
Виробництво	$\Phi_k \leq 0$	В динаміці показник практично не змінюється	Спостерігається зростання показника в динаміці
	$K_3 \geq 50\%$	$K_3 \in (30\%; 50\%]$	$K_3 \leq 30\%$
	$R_{\text{прод}} \leq 0\%$	$R_{\text{прод}} \in [0\%; 13\%]$	$R_{\text{прод}} > 13\%$
	Q - визначається експертним методом при порівнянні з еталоном		
Збут	$I_{\text{пр}} < 1$	$I_{\text{пр}} = 1$	$I_{\text{пр}} > 1$
	$R_{\text{продажів}} \leq 0\%$	$R_{\text{продажів}} \in [0\%; 20\%]$	$R_{\text{продажів}} > 20\%$
	$\Pi > 1$	$\Pi = 1$	$\Pi < 1$
	$K_{\text{сер}} < 0$	$K_{\text{сер}} = 0$	$K_{\text{сер}} > 0$

чена соціальна, виробничо-технічна та організаційно-адміністративна єдність.

Література

1. Бесчастный В. Н. Влияние теневой экономики и экономической преступности на экономическую безопасность : монография / В. Н. Бесчастный. — Донецк : Каштан, 2007. — 484 с.
2. Вечканов Т. С. Экономическая безопасность : учебник для вузов / Т. С. Вечканов. — СПб: Питер, 2007. — 384 с.
3. Измалков А.В. Управление безопасностью социально-экономических систем и оценка его эффективности : монография / А. В. Измалков. — М. : Компания Спутник+, 2003. — 442 с.
4. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.csis-scrs.gc.ca>.